

MONUMENT MET HISTORISCHE ACHTERGROND

Poort „Zwaansvliet” als visitekaartje Beemster

BEEMSTER — De eeuwenoude stenen poort, die jarenlang als een vergeten en verwaarloosde hoop steen aan de Volgerweg in de Beemster heeft gestaan, beleeft een bewogen oude dag. Enige tijd geleden moesten zijn pilaren wijken voor de plannen rond de aan te leggen rijksweg, en nu hij in brokken gehakt lijkt weg te kwijnen op een plaats ergens buiten de Beemster, staat hij ineens weer volop in de belangstelling. Echte Beemsterlingen willen hem in ere herstellen. Zij zijn van plan de uit zijn verband gerukte creatie van Rombout Verhulst weer tot een glorieus geheel te maken. Ze willen hem weer in structuur metselen en hem een opvallende plaats geven aan de Zuiderweg. Een van de initiatiefnemers om de poort te behouden is de heer G. Köhne uit Zuidoostbeemster. Aan zijn historische kennis zijn alle gegevens in onderstaand verhaal ontleend. De heer Köhne is voorzitter van de stichting „Jan Adriaenszn. Leeghwater”, die zich inzet voor alles wat in de Beemster historisch van belang is.

De betreffende poort werd omstreeks 1620 gebouwd. Hij was het statusobject van het prachtige buitenhuis „Zwaansvliet” aan de Volgerweg, dat de heer Dirk van Oss heeft laten bouwen. Die was de zoon van de beroemde topman van de Oostindische compagnie, die na de drooglegging van de polder een groot stuk land kreeg toegewezen. Evenals trouwens alle bedijkers en rijke kooplieden uit Amsterdam die financieel of daadwerkelijk bij het droogmaken waren betrokken. Als blijk van dank kregen al die mensen na de drooglegging bij loting een stukje Beemster. Dirk van Oss kreeg samen met zijn broer Hendrik een flinke lap aan de Volgerweg. In navolging van de andere grondbezitters liet de zoon er als statussymbool een reusachtig en luxueus buitenhuis bouwen. In het huis, dat werd vermeld met een schitterende poort en een kleine poortwachterswoning, vertoefde hij alleen 's zomers. En dan alleen als hij zin had.

Rombout Verhulst

Bovenop de 2 grote pilaren van de poort stonden aanvankelijk 2 fraai gevormde vrouwengestalten. Inmiddels is wetenschappelijk vastgesteld dat de beelden zijn gemaakt in het atelier van de beroemde Rombout Verhulst. Het is niet denkbeeldig dat de hele poort het werk van de grote meester is. De familie Van Oss had veel connecties. Veel belangrijke bestuursambtenaren en kunstenaars moeten een bezoek hebben gebracht aan Zwaansvliet. Allemaal zijn ze onder de poort door de oprijlaan opgelopen. Een van die bezoekers was mogelijk Rembrandt, die eens een portret heeft gemaakt van Dirk van Oss jr. Mogelijk ook Vondel, in wiens oeuvre enkele lofdichten voorkomen op de Volgerweg. De beroemde dichter vond in zijn gedichten de streek rond de Volgerweg het mooiste plekje van heel Holland. Hierbij moet natuurlijk wel in aanmerking worden genomen dat de Beemster er toen anders uitzag dan nu. De stenen poort heeft al die beroemdheden en alle veranderingen rondom de Volgerweg van heel nabij meegemaakt.

Alles verdween

Door de eeuwen heen heeft steeds een telg uit het geslacht Van Oss het buitenhuis bewoond. Later zijn er de Van Goor-Hinloopen komen wonen, ook al mensen uit een invloedrijke en hooggevoerde familie. Toen echter in 1830 de toenmalige meneer Van Goor-Hinloopen stierf, is het huis door de rechtmatige bezitters verkocht. Eigenaresse werd Trijntje Pan, naar men aanneemt een rijk geworden kasteleinsvrouw uit Monnickendam. Zij heeft er gewoond tot 1855. In dat jaar is Trijntje Pan namelijk vermoord. Op dat moment was er niemand meer die enig belang had bij Zwaansvliet. Omdat het eigenlijk in de weg stond, heeft men het maar met de grond gelijk gemaakt.

ruimen. De motor van de bulldozer draaide al. Niemand? Op een dag stonden een paar heren ernstig met de machinist van de bulldozer te praten.

Wat doet die man nou? Weet hij wel dat deze poort een roemrijke geschiedenis heeft? Weet hij wel dat het gevaarte op de monumentenlijst staat? Dat opruimen gaat zo maar niet! De heren brachten ook enkele suggesties naar voren. Misschien zou de poort een eindje achteruit gezet kunnen worden.

Na enkele vergaderingen van belanghebbende commissies was men het er over eens dat de poort ook enkele meters verderop geen dankbare plaats zou hebben aan de Volgerweg. De Volgerweg was eigenlijk maar een afelegen route, de poort had daar niet veel nut. Uiteindelijk werd besloten de poort dan maar zolang op te slaan op een plaats buiten de Beemster en eens rustig te overleggen wat het beste voor hem was. Zo stelde de heer Köhne enkele malen voor de poort vóór de toekomstige Patriciastich-

ting te plaatsen. Maar dat alternatief is nu natuurlijk van de baan.

Beelden terug

Men heeft geprobeerd het monument weer helemaal op te bouwen en een plaats te geven aan de Zuiderweg. Het wordt de toegangspoort van het eveneens antieke buitenhuis „Vredenburg”, waar nu de bioloog Ernsting met zijn moeder woont. Met de verbreding van de Zuiderweg moest diens poort ook al verwijderd worden. Omdat het geld dan toch uitgegeven wordt, zo redeneerden de commissies, kunnen we net zo goed de poort van Zwaansvliet voor Vredenburg zetten. Het onderhoud en de eventuele verbouwing van de poort vormen het werk van de nieuwe „Stichting tot behoud van historische schoonheid van Beemster”. Zelfs wordt geprobeerd de fraaie vrouwenbeelden van het rijksmuseum terug te krijgen. Maar dat zal wel niet lukken. Daarom denkt men erover afgietsels van gips te maken en die op de pilaren te zetten.

Iedereen is gelukkig met de toekomstige bestemming van de poort. Het „nieuwe oude” monument zal straks bovendien het visitekaartje kunnen worden voor de automobilisten die van de grote rijksweg af de Beemster inrijden. De eerste indruk die ze van het karakter van de Beemster krijgen is de indruk van de statige, rustieke poort aan de Zuiderweg. Laten we zuinig op hem zijn. Hij is een van de weinige concrete herinneringen die nog van de polder kort na de drooglegging over zijn. We hebben nu alleen de Neckermolen om verliefd naar te kijken en die is niet van de Beemster.

H.A.

Op deze oude foto, genomen in het begin van deze eeuw, de poort van het „Zwaansvliet”. Het buitenhuis zelf is verdwenen, maar zowel het poortwachtershuisje als de beelden op de poort zijn nog aanwezig.

De poort echter bleef staan en de brug, die af en toe wel eens nuttig was, mocht ook blijven. In het poortwachtershuisje, dat daar een beetje eenzaam achter stond, heeft lange tijd een arbeider met zijn gezin gewoond. De poort heeft altijd de bewondering en de verzorging van de omwonenden gehad. Van tijd tot tijd werd hij schoongemaakt en de pilaren werden indien nodig witgekalkt. Maar de mooiste lichaamsdelen van de poort, de vrouwenbeelden, zijn op een dag geruisloos afgevoerd. Het rijksmuseum in Amsterdam, dat al eerder blijk had gegeven van zijn belangstelling, heeft ze gekocht. Op het ogenblik zijn de beelden nog steeds in het rijksmuseum te bewonderen. Ook het poortwachtershuisje is verdwenen. In 1920 is nog een laatste poging gedaan het pand te restaureren, in de jaren daarna was het op een dag verdwenen. Alleen de poort heeft zijn hele omgeving overleefd.

Monumentenlijst

In onze eeuw is de poort een beetje in het vergeetboekje geraakt. Hij stond er wel, maar er waren weinig mensen die zich realiseerden waarom hij er stond en waar hij vandaan gekomen was. De toevallege voorbijganger bekeek hem achtereenvolgens en meestal zonder belangstelling. Vrij zinloos, oordeelde hij, zo'n bouwvallig stenen wrak op de vlakte. Toen dan ook de grote rijksverkeersweg precies over zijn steekje gepland werd, heeft niemand gearzeld die troep op te